

El retorn de Raul Bopp (II): *Cobra Norato* o el poema- brasil

CULTURA / LLIBRES / POESIA / 16 MARÇ, 2021

Ilha do Desterro, 7

Va ser Carlos Drummond de Andrade el primer a advertir que *Cobra Norato* era «possiblement el més brasiler de tots els llibres de poemes brasilers».¹ Aquesta condició brasilera —palpable en el lèxic, els temes, les formes— justifica la intraductibilitat que li atribuïa Alfonso Pintó.² Ho confirmen les dues edicions barcelonines sota el segell Dau al Set: totes dues a pèl, sense crosses, en el portuguès original. Amb *Cobra Norato*, l'Amazònia es posa al centre de la poesia brasilera. I, tanmateix, és aquesta particularitat allò que li dona valor i la situa en el panorama internacional. La poesia, com la bona fusta, esdevé material exportable: *pau-brasil*, brasil en minúscula (*Caesalpinia Echinata*), la fusta amazònica que donà nom al país i la metàfora amb què Oswald de Andrade reivindicava les qualitats que desitjava per a la poesia nacional en el cèlebre Manifesto da Poesia Pau-Brasil (1924).³

Encetat el 1921 arran d'una febrada de malària, publicat deu anys més tard i reeditat una vegada i una altra amb contínues revisions, *Cobra Norato* representa la gran obra d'un autor conegut per un sol poema. Els escrits posteriors de Bopp —tant la poesia com la prosa assagística i autobiogràfica— es poden entendre com l'impuls per tornar, d'alguna manera, al moment que havia fet possible aquell poema únic, a explicar què hi havia darrere de la gènesi del poema, més enllà d'una febrada. El poema major d'un poeta menor? *Poeta menor* és de per si una etiqueta inadequada per aproximar-se a un poema major. En el llibre següent, *Urucungo* (1932), Bopp torna al propòsit del *Cobra Norato* i es proposa escriure un poemari sobre una temàtica paral·lela: el llegat africà en la formació del Brasil. A assajos com *Vida e Morte da Antropofagia, Movimentos Modernistas no Brasil 1922-1928* i a les *Memórias de um Embaixador*, Bopp retrata, a base d'apunts i retalls, l'ambient cultural, el context històric i l'autor que havien fet possible concentrar en un sol poema el projecte literari de tota una generació.

L'historiador i sociòleg Sérgio Buarque de Holanda donà la seva versió dels fets en una breu ressenya: «Per aquells, almenys, que van conviure més temps amb Raul Bopp abans de la seva fase diplomàtica i estadística, el poeta semblarà inseparable de la seva poesia. Formen tots dos una harmonia tan acabada que separar-ne un de l'altre és córrer el risc de mutilar-los».⁴ En efecte, Bopp, descendent d'alemanys per part de pare i mare, criat en la cultura *gaúcha* de Rio Grande do Sul —germana dels *gauchos* uruguais i argentins— es va proposar conèixer millor el Brasil a la vegada que iniciava la seva carrera literària. Va estudiar els dos primers anys de Dret al sud, el tercer a Belém do Pará i el quart a Rio de Janeiro. Es va familiaritzar amb els treballs d'Antonio Brandão de Amorim, compilador del folklore amazònic, abans que se'n publicués el definitiu *Lendas em nheengatu e em português* (1926). L'obra impactà també Mário de Andrade, com reflecteix la novella *Macunaíma* (1928). A Mário, Bopp li havia retret que no tingués un coneixement directe de l'Amazònia: l'autor ho esmenà sis anys més tard, amb escreix. Bopp, segons explica a *Vida e Morte da Antropofagia*, escoltava les llegendes de viva veu en els seus viatges, s'impregnava de la parla local i sempre que podia participava en festes folklòriques, on confraternitzava entre glops de *cachaça* amb el poble que retrataria als seus poemes.

D'alguna manera, tot aquest pòsit vital i cultural, filtrat per una poètica d'avantguarda i passat per l'alambí de les successives revisions, es condensà en *Cobra Norato*, un poema inspirat en part per la llegenda de la Cobra Grande, també coneguda com a Boiuna: una serp monstruosa d'ulls lluminosos que habita el fons de rius i llacs. En la llegenda, la serp deixa embarassada una índia que dona a llum dos bessons amb aparença de serp i capacitat d'adoptar forma humana: Honorato (Norato) i Maria Caninana. Al poema, aquest relat adopta una textura onírica, es barreja amb altres llegendes que Bopp havia sentit pel baix Amazones i l'estat de Maranhão. L'heroi protagonista, un heroi proteic, estrangula Cobra Norato, es fica, literalment, a la seva pell i surt a rescatar la filla de la reina Luzia, suposadament raptada per Cobra Grande. Es podria dir que Bopp canibalitza el magicisme d'avantguarda —la incorpora a la seva condició brasilera— a través de l'animisme de la mitologia amazònica.

La llengua és inseparable d'aquesta Amazònia imaginada i lusòfona. En portuguès, el mot *arbre* és femení: al llibre-poema *les arbres (as árvores)* van a l'escola, es queden embarassades, intenten seduir l'heroi protagonista. Gran part de la flora i la fauna que hi apareixen són espècies endèmiques. L'oralitat dels parlants de nheengatu s'incorpora a la llengua literària i les formes verbals accepten el diminutiu: *querzinho*, *esperanzinho*. Si *Cobra Norato* és un poema intraduïble, és precisament per tot allò que el fa únic i que només es podia donar al Brasil. I en aquest localisme rau el seu interès i valor afegit. La necessitat de llegir-lo des de fora, de traduir-lo si cal —tot i les ambivalències estètiques i culturals—, no portarà conseqüències tan devastadores com exportar una espècie en extinció.

*

COBRA NORATO

II

Começa agora a floresta cifrada

A sombra escondeu as árvores
Sapos beiçudos espiam no escuro

Aqui um pedaço de mato está de castigo
Arvorezinhas acocoram-se no charco
Um fio de água atrasada lambe a lama

— Eu quero é ver a filha da rainha Luzia!

Agora são os rios afogados
bebendo o caminho
A água resvala pelos atoleiros
afundando afundando
Lá adiante
a areia guardou os rastros da filha da rainha Luzia

— Agora sim
vou ver a filha da rainha Luzia

Mas antes tem que passar por sete portas
Ver sete mulheres brancas de ventres despovoados
guardadas por um jacaré

— Eu só quero a filha da rainha Luzia

Tem que entregar a sombra para o Bicho do Fundo
Tem que fazer mirongas na lua nova
Tem que beber três gotas de sangue

— Ah, só se for da rainha Luzia!

A selva imensa está com insônia

Bocejam árvores sonolentas
Ai que a noite secou. A água do rio se quebrou
Tenho que ir-me embora

Me sumo sem rumo no fundo do mato
onde as velhas árvores grávidas cochilam

De todos os lados me chamam
— Onde vais Cobra Norato?
Tenho aqui três arvorezinhas jovens à tua espera

— Não posso
Eu hoje vou dormir com a filha da rainha Luzia.

*

COBRA NORATO

II

Comença ara la selva xifrada

Arbres que amaga l'ombra
calàpets morruts que espien la fosca

Aquí un tros de selva està castigat
Arbres al bassal a la gatzoneta
Llepa el llim un fil d'aigua ressagada

—Jo el que vull és veure la filla de la reina Luzia!

Ara són els rius negats
que beuen el camí
L'aigua rellisca pels fanguissars
s'enfonsa s'enfonsa
Just davant
la sorra guarda el rastre de la filla de la reina Luzia

—Ara sí
veuré la filla de la reina Luzia

Però abans has de passar per set portes
Veure set dones blanques de ventres despoblats
guardades per un yacaré

—Jo tan sols vull la filla de la reina Luzia

Has de lliurar l'ombra a la Bèstia del Fons
Has de fer fetilleries a la lluna nova
Has de beure tres gotes de sang

— Ah, sols si fos de la reina Luzia!

La selva immensa té insomni

Badallen les arbres somnolentes
Ai que la nit s'ha eixugat. L'aigua del riu s'ha trencat
He d'anar-me'n

M'endinso sense rumb al fons del bosc
on fan nonetes prenyades les arbres velles

Em criden de totes bandes
— On vas, Cobra Norato?
Tinc aquí tres arbres jovenetes que t'esperen

—No puc
Avui dormo amb la filla de la reina Luzia.

Si voleu crítica literària catalana de qualitat i independent, subscriuiu-vos [aquí](#) a *La Lectora*. Amb el vostre suport feu possible que la revista es consolidi i pugui créixer.

1. Carlos Drummond de Andrade: “Raul Bopp: cuidados de arte”, dins *Poesia completa de Raul Bopp*. Organització i notes d’Augusto Massi. Editora José Olympo: Rio de Janeiro, 2013. [D](#)
2. Blai Bonet en va fer una traducció, inèdita i aparentment parcial, esmentada en nota al peu a Margalida Pons a la seva edició dels diaris *Els ulls / La mirada* (Pollença: El Gall Editor, 2014), p. 32. M’hi ha fet caure Joan Tomàs Martínez Grimalt. [D](#)
3. Podeu consultar en portuguès al Manifesto da Poesia Pau-Brasil a: <https://www.ufrgs.br/cdrom/oandrade/oandrade.pdf> [D](#)
4. Sérgio Buarque de Holanda: «O Bom Dragão», dins Bopp, opus cit., pàg. 57. [D](#)

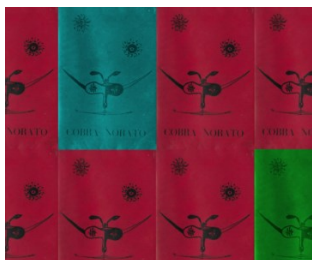
ETIQUETES: [BRAZIL](#) [ILHA DO DESTERRO](#) [POESIA BRASILEIRA](#) [RAUL BOPP](#)

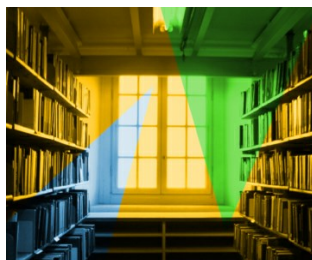
MELCION MATEU | ÚLTIMES PUBLICACIONS

Melcion Mateu (Barcelona, 1971). És doctor en Literatura Espanyola i Portuguesa per la Universitat de Nova York i Màster en Literatura Comparada per la de Cornell. Ha publicat *Vida evident* (Premi Octavio Paz 1998), *Ningú, petit* (2002), *Jardí amb cangurs* (2005) i *Illes lligades* (Jocs Florals de Barcelona 2014). Amb el poeta nord-americà Rowan Ricardo Phillips, ha participat al CD *Poètica* (2016). Ha traduït autors com John Ashbery i Michael Ondaatje. Des de Florianópolis (Brasil) imparteix cursos virtuals per al Laboratori de Lletres.

Articles relacionats

El retorn de Raul Bopp (I): l'afinitat amb Brossa i el poeta com a redòrter

Els viatges de cambra de Xavier de Maistre

Bruixes, pilots i cavalls voladors: Franklin Cascaes

Llibres
Cultura
Nosaltres
Contacte

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Amb el suport de l'Ajuntament de
Barcelona (ICUB, 2019)

Política de privacitat
Copyleft

